

УДК 339.97

ТЕОРЕТИЧНЕ УЗАГАЛЬНЕННЯ РОЛІ СТАНДАРТІВ В МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З РЕГУЛЮВАННЯМ ТОРГІВЛІ

THEORETICAL COLLECTION OF THE ROLE OF STANDARDS IN INTERNATIONAL ORGANIZATIONS CONNECTED WITH TRADE REGULATION

Давиденко Г.В.

асистент кафедри міжнародного обліку і аудиту,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

Davydenko Hanna

Teaching Assistant

Department of International Accounting and Audit
Kyiv National Economical University named after Vadym Hetman

Однією зі складових міжнародних економічних відносин є міжнародна торгівля, а з огляду на зростання глобальної конкуренції все частіше технічні бар'єри стають методами прихованого протекціонізму з боку держав. Технічні бар'єри в торгівлі можуть приймати різні форми. Найбільш поширеними ТБТ, що перешкоджають вільній торгівлі, є ті, що включають відсутність гармонізації технічних регламентів та стандартів; дублювання складних процедур оцінювання відповідності; відсутність прозорості застосованих законів та технічних регламентів; значні бюрократичні процедури; відсутність операційних процедур для приватних органів стандартизації, що узгоджується з відкритою торгівлею. Світова організація торгівлі досягла успіхів у сфері зниження бар'єрів та гармонізації стандартів. Проте зазначена проблема все ще є актуальною та потребує подальшого вивчення та вдосконалення.

Ключові слова: СОТ, ГАТТ, міжнародна торгівля, стандарти, технічні регламенти, гармонізація стандартів.

Одной из составляющих международных экономических отношений является международная торговля, а с учетом роста глобальной конкуренции все чаще технические барьеры становятся методами скрытого протекционизма со стороны государств. Технические барьеры в торговле могут принимать различные формы. Наиболее распространенными ТБТ, которые препятствуют свободной торговле, являются те, которые включают отсутствие гармонизации технических регламентов и стандартов; дублирование сложных процедур оценивания соответствия; отсутствие прозрачности применяемых законов и технических регламентов; значительные бюрократические процедуры; отсутствие операционных процедур для частных органов стандартизации, что согласуется с открытой торговлей. Всемирная торговая организация достигла успехов в сфере снижения барьеров и гармонизации стандартов. Тем не менее эта проблема все еще является актуальной и требует дальнейшего изучения и совершенствования.

Ключевые слова: ВТО, ГАТТ, международная торговля, стандарты, технические регламенты, гармонизация стандартов.

One of the constituents of international economic relations is international trade, and given the growth of global competition, technical barriers are increasingly becoming a means of hidden protectionism by the states. Technical barriers to trade can take different forms. The most common obstacles to free trade in TBT include non-harmonization of technical regulations and standards, duplication of complex conformity assessment procedures, lack of transparency in applicable laws and technical regulations, significant bureaucratic procedures and the absence of operational procedures for private standardization bodies consistent with open trade. The ideology of the formation of the international trade system within the framework of the World Trade Organization is to eliminate the barriers in trade relations between the countries. Using the systematic, comparative legal analysis, the peculiarities and implications of the implementation of standards in the WTO have been determined, since the application of international standards by the country reduces the likelihood that they will be challenged on a legitimate basis in the WTO than in those cases when it established its own standards. The World Trade Organization has been successful in reducing

barriers and harmonizing standards, but the problem is still relevant and requires further study and improvement. Thus, WTO members have implemented the Agreement on Technical Barriers to Trade (TBT Agreement) and the Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures (SPS Agreement) aimed at determining the limits of the application of standards, while avoiding disguised protectionism. The categories "standard" and "technical regulations" are analyzed, and it is stated that the standards are defined as voluntary application documents, and in case the use of the standard is determined as obligatory, it immediately falls under the category "technical regulations". The Code of Good Practice for the preparation, adoption and application of standards is considered which sets out the general principles for the preparation and use of standards. Further research on this issue should primarily concern the improvement of technical regulations and standards, the transparency of their use in order to implement them exclusively consumer protection, and not protectionist measures, to minimize and eliminate the negative impact on international trade.

Key words: WTO, GATT, international trade, standards, technical regulations, harmonization of standards.

Постановка проблеми. Ідеологія формування системи міжнародної торгівлі в рамках СОТ полягає в усуненні бар'єрів в торгових стосунках між країнами. Це перш за все стосується тарифів, які вже після Другої світової війни стали суттєвою перешкодою для розвитку міжнародної торгівлі. Не дивно, що процес розвитку ГАТТ співпадає з розпадом колоніальної системи (або здобуттям незалежності більшості колоній європейських держав), тобто напрошується гіпотеза про те, що надати новий стимул міжнародній торгівлі в нових умовах необхідно було через усунення тарифів та технічних бар'єрів. Саме такими умовами повинні були стати стандарти міжнародної торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних та практичних засад міжнародної торгівлі, а також її регулюванню у сфері технічних бар'єрів присвячено праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, таких як І. Бураковський, А. Дуардорф, В. Шаповал, Л. Віткін, Н. Притульська, О. Сафонова, Е. Морджер, Дж. Поттс.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Слід визначити особливості та наслідки впровадження стандартів у Світовій організації торгівлі, оскільки застосування міжнародних стандартів країною зменшує ймовірність того, що вони будуть оскаржені на законних підставах у СОТ, на противагу тому, коли вона встановлювала власні стандарти.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є теоретичне дослідження місця стандартів в міжнародних організаціях, що пов'язані з координацією та регулюванням міжнародної торгівлі, а також необхідність пошуку шляхів співпраці в межах СОТ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Торговельна політика та проблеми міжнародної торгівлі є об'єктом діяльності багатьох регіональних, галузевих, глобально-універсальних інститутів, як міжурядових, так і неурядових. Усі ці інститути утворюють систему міжнародних організацій, пов'язаних з координацією та регулюванням процесів міжнародної торгівлі. При цьому вони залишають за державами-членами національний суверенітет та не втручаються в розвиток справедливої міжнародної торгівлі.

Найбільш вагому роль на сучасному етапі у сфері регулювання торгівлі відіграє Світова організація торгівлі (СОТ) (World Trade Organization, WTO), до складу якої входять 164 країни, на частку яких припадають 96% усіх торгових операцій [1]. Мета СОТ полягає у створенні сприятливих умов торгівлі для всіх країн, що сприяє зростанню добробуту країн – учасниць СОТ. Світова організація торгівлі була створена в результаті багаторічних переговорів в рамках Уругвайського раунду Генеральної Угоди з Тарифів і Торгівлі (ГАТТ), який завершився в грудні 1993 року. Офіційно СОТ була утворена на конференції в Марракеші у квітні 1994 року підписанням Заключного акту Уругвайського раунду торговельних переговорів та Марракеської декларації.

Протягом всієї історії створення СОТ, яка розпочалася ще у 1947 році, невід'ємною частиною переговорного процесу та прийняття основних документів були стандарти в міжнародній торгівлі, які багатьма вченими визнавались як нетарифні бар'єри.

Щоби стимулювати прийняття основних принципів, члени СОТ впровадили низку угод, спрямованих на усунення використання правил для створення технічних бар'єрів у торгівлі. Серед них слід назвати Угоду з технічних бар'єрів у торгівлі (Угода ТБТ), Угоду про застосування санітарних та фітосанітарних заходів (Угода СФС) та інших нормативних питань, пов'язаних з торгівлею.

Так, ст. 20 Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) дає змогу урядам діяти у сфері торгівлі задля захисту здоров'я людини та навколишнього середовища, якщо вони не допускають дискримінації або використання цього захисту як прихованого протекціонізму. Крім того, є дві конкретних Угоди СОТ, які передбачають використання стандартів в міжнародній торгівлі задля безпеки харчових продуктів. Обидві угоди намагаються визначити межі застосування стандартів, при цьому уникати замаскованого протекціонізму.

Попри те, що основними завданнями, які ставлять перед собою ГАТТ/СОТ є максимальне усунення заходів, що перешкоджають вільному руху товарів, а також та регулювання

його через виключно тарифні методи, існують нетарифні методи, які неможливо усунути, оскільки вони є заходами безпеки внутрішньої економічної політики держави. Нині налічується близько 800 видів нетарифного регулювання. В заходах нетарифного регулювання велике значення мають технічні бар'єри торгівлі, що базуються на Угоді про ТБТ [2]. Саме цей документ визначає поняття «технічні бар'єри в торгівлі» та деталізує, що до них належать вимоги до характеристик товарів та процедури оцінювання їх відповідності. В основу технічного регулювання покладено технічні бар'єри в торгівлі. Технічне регулювання можна визначити як правове регулювання в системі встановлення, застосування та виконання вимог до товарів та послуг, пов'язаних процесів, а також перевірку їх дотримання через процедури оцінювання відповідності [3, с. 7]. Всі ці документи групуються в технічні регламенти, стандарти та процедури оцінювання відповідності.

Угодою ТБТ визначено, що для забезпечення того, що національні технічні регламенти, стандарти та процедури оцінювання відповідності не встановлюватимуть додаткових бар'єрів у міжнародній торгівлі, визнаючи право членів Угоди вживати заходів регулювання для досягнення своїх цілей під час торгівлі. У преамбулі Угоди ТБТ зазначено, що жодній країні не можна заважати щодо вжиття заходів, потрібних для забезпечення якості її експортних товарів; захисту життя та здоров'я людей, тварин і рослин; захисту навколишнього середовища; запобігання обманним методам на рівнях, які вона вважає відповідними; захисту своїх суттєвих інтересів національної безпеки. Водночас зазначено, що встановлення технічних бар'єрів має бути науково обґрунтованим, пропорційним до наявних ризиків та економічно необтяжливим для суб'єктів господарювання [4, с. 17].

Конкретні положення, відповідно до Угоди про ТБТ, що належать до технічних регламентів, стандартів, практики оцінювання відповідності, вимог про повідомлення та стандарти відповідних органів, включають процеси та методи виробництва, пов'язані з характеристиками продукту, на відміну від Кодексу стандартів, які тільки покривають промислові товари.

Зокрема, щодо технічного регулювання та стандартів Угода про ТБТ свідчить про те, що держави-члени повинні висувати до імпортованої продукції ті ж вимоги, що й до аналогічної продукції внутрішнього виробництва; розглядати всі імпортовані товари незалежно від їх походження; переконатися в тому, що всі технічні регламенти й стандарти, використовувані для захисту людини, тварин або рослин, здоров'я чи навколишнього середовища, не перешкоджають вільній торгівлі більше, ніж це необхідно; використовувати частково або повністю відповідні міжнародні стандарти як основу для технічних регламентів; брати участь у відповідних міжнародних органах,

що займаються розробленням та прийняттям відповідних технічних регламентів і стандартів; визнавати технічні регламенти інших членів такими, що відповідають цілям їх власних регламентів; висувати вимоги до якості продукту, а не до дизайну чи опису; повідомляти інших користувачів про запропоновані технічні регламенти та стандарти, які можуть істотно вплинути на торгівлю. Пізніше положення були розширені та включили не тільки тестування й сертифікацію програм, але й огляд, реєстрацію, акредитацію лабораторій та реєстрацію системи якості.

Так, Додаток 1 Угоди про ТБТ СОТ визначає технічний регламент як документ, у якому встановлено характеристики продукції або пов'язані з нею процеси та методи виробництва, що охоплюють чинні адміністративні положення, дотримання яких є обов'язковим. Він може також стосуватися лише термінології, символів, упаковки, маркування або етикетування тією ж мірою, в якій вони застосовуються до продукції, процесу або способу виробництва. Також зазначається, що регламент встановлює технічні вимоги безпосередньо або шляхом цитування змісту стандарту, технічної специфікації або кодексу належної практики [5]. Стандарт – це документ, прийнятий визнаним органом, який містить призначені для загального та багатократного використання правила, настанови або характеристики стосовно продукції або пов'язаних з нею процесів та методів виробництва, дотримання яких не є обов'язковим. Він може також стосуватися лише вимог до термінології, символів, упаковки, маркування та етикетування тією ж мірою, в якій вони застосовуються до продукції, процесу або методу виробництва [6]. Документ розроблений на основі консенсусу та затверджений визнаним органом, який містить призначені для загального та багатократного використання правила, настанови або характеристики щодо різних видів діяльності або їхніх результатів для досягнення оптимального рівня впорядкування в певній галузі [5]. Обов'язковий стандарт – це стандарт, застосування якого є обов'язковим через загальний закон або ексклюзивне посилення на нього в регламенті [5]. Слід зауважити, що для досягнення цілей Угоди про ТБТ СОТ категорії «обов'язковий стандарт» не існує. Стандарти визначаються як документи добровільного застосування. В разі визначеного застосування стандарту як обов'язкового новий документ відразу підпадає під категорію «технічний регламент», а це означає, що органу влади, який вводить стандарт як обов'язковий, доведеться забезпечити прозорість виконання вимог технічного регламенту. Процедура з оцінювання відповідності – це будь-яка процедура, яка використовується прямо або опосередковано для визначення того, що відповідні вимоги технічного регламенту стандарту виконані.

Додаток 3 до Угоди з ТБТ містить Кодекс добродійної практики для підготовки, при-

йняття та застосування стандартів. У Кодексі сформульовані загальні принципи підготовки та використання стандартів за стандартами органів приватного сектору. Він закликає організації зі стандартизації до забезпечення прозорості, відсутності дискримінації щодо імпортової продукції, вирівнювання національних стандартів з міжнародними стандартами, коли це можливо, а також забороняє реалізацію положень, які можуть викликати бар'єри в міжнародній торгівлі. Кодекс цікавий тим, що є першою угодою, що окреслила рамки роботи для приватних організацій щодо стандартизації, який узгоджується з практикою вільної торгівлі.

Слід зауважити, що існують винятки: по-перше, дія угоди не поширюється на заходи, метою вжиття яких є захист життя та здоров'я людей від певної групи небезпек, а саме ризиків, що виникають від продуктів харчування, кормів, хворіб тварин та рослин, а також метою яких є попередження будь-яких інших втрат від шкідників; по-друге, під дію угоди не підпадають вимоги до товарів, які встановлюються під час здійснення державних закупівель, точніше, специфікації для закупівлі товарів організаціями, що підпорядковані центральним або місцевим урядовим органам [7, с. 27].

Процес виконання Угоди ТБТ здійснюється під наглядом Комітету з ТБТ. Основною його місією є відслідковування дотримання основних цілей впровадження стандартів та інших вимог без створення невиправданих перепон у торгівлі. На засіданнях Комітету ТБТ країни-учасники обговорюють питання технічних бар'єрів у торгівлі, що виникають у зв'язку зі вжиттям заходів щодо охорони здоров'я (наприклад, здорове харчування та напої), а також щодо питань маркування товарів. Ці питання є домінуючою темою багатьох «специфічних торгових занепокоєнь», причиною

занепокоєння урядів щодо дотримання балансу між зниженням бар'єрів у торгівлі та охороною здоров'я (зокрема, зловживання алкоголем та захист здоров'я дітей) через найкраще інформування та покладення вибору на самого споживача. Ці специфічні занепокоєння використовуються учасниками для озвучування проблем, з якими стикаються або можуть зіткнутися їх виробники й експортери в результаті запровадження стандартів, технічних регламентів та вимог до маркування іншими країнами (рис. 1).

Додатково до вищезгаданих заходів Угода з ТБТ містить кілька інших важливих механізмів, спрямованих на сприяння міжнародній торгівлі. Стаття 10 Угоди вимагає від кожного члена встановлювати й підтримувати точку запиту. Запит відповідає за реагування на всі запити від інших членів, що належать до технічних регламентів, стандартів та процедур оцінювання відповідності, а також повідомлення, запропоновані урядам та державам щодо технічних регламентів, стандартів та процедур оцінювання відповідності, які можуть істотно вплинути на торгівлю. Запит також поширює інформацію про пропонувані іноземні нормативи зацікавленим вітчизняним особам.

Повідомлення членів СОТ до Комітету ТБТ включають інформацію про продукцію, вони є нормативно-правовими актами, що зазвичай охоплюють перелік кодів Гармонізованої системи (ГС) або Міжнародної класифікації для кодів стандартів (ICS). Для кодів ГС повідомлення можуть бути на рівні від 2 до 6 цифр. Члени СОТ надають ці офіційні повідомлення Секретаріату СОТ, який збирає їх та поширює серед членів СОТ. Якщо учасники надають інформацію про продукт як код ICS, то Секретаріат СОТ перетворює його на ГС, використовуючи таблицю з узгодженням ГС – ICS. Така інформація про продукт подібна до «автоматич-

Рис. 1. Види специфічних торгових проблем [8, с. 161]

ної» координації. Повідомлення забезпечують зв'язок між технічними регламентами й товарами, що робить їх корисними для розуміння про торговельні бар'єри.

Проте використання повідомлень як джерела даних створює обмеження на розуміння, які ми можемо зробити про торгівлю та торговельні бар'єри: заходи, повідомлені відповідно до Угоди з ТБТ, не обов'язково є торговельними бар'єрами. Відповідно до ст. 2. Угоди з ТБТ вони повинні відображати «законні цілі» для регулювання та бути розроблені таким чином, щоб уникнути «зайвих перешкод в торгівлі»; повідомлення містять неповну інформацію про те, чи заходи, про які було повідомлено, набули чинності. Отримання повідомлення вказує на те, що член СОТ має бажання регулювати їх. Оскільки СОТ не вимагає оновлень на те, чи було вжито заходів, перелік повідомлень буде містити деякі заходи, які ніколи не стануть чинними.

Хоча лише 15,4% повідомлень містили набуття чинності (табл. 1), а близько 86,8% повідомлень мали інформацію про гармонізовані стандарти.

Цікавим є той факт, що заходи, про які було повідомлено, але вжиття яких не відбулося, все ще можуть вплинути на торгівлю: якщо експортери вважають, що повідомлення є загрозою, вони починають пошук альтернативних ринків або іншим чином змінюють моделі експорту. Інформація щодо гармонізованих стандартів, пов'язана з повідомленнями СОТ, може неповністю відображати точно охоплені товари, оскільки Секретаріат СОТ не перевіряє, чи правильно включені коди гармонізованих стандартів або коди ICS у сповіщення.

Слід зауважити, що повідомлення не є вичерпним переліком усіх технічних регламентів, які потенційно можуть бути використані для розуміння впливу на торгівлю в усіх країнах – членах СОТ. Наприклад, країни роблять повідомлення за вибором, але не передбачається штраф за невиконання. Якщо учасники стикаються з обме-

женими можливостями в уряді або розглядають заходи, які можуть не відповідати Угоді ТБТ, вони не мають сильних стимулів для повідомлення інформації. Члени СОТ мають різні пороги для того, що має бути повідомлено. Наприклад, Індія повідомляла, що на кінець 2014 року вона мала близько 19 313 стандартів, з яких 70% не отримали відповідність міжнародним стандартам. Крім того, в інтересах прозорості деякі члени роблять повідомлення навіть тоді, коли вони мають намір включити відповідні міжнародні стандарти в національне законодавство. Угода з ТБТ зобов'язує членів повідомляти лише про нові заходи, а не про наявні заходи до приєднання Членів до Угоди з ТБТ. Таким чином, базу даних повідомлень складає потік заходів, а не запас всіх заходів, що діють. В рамках розглянутих повідомлень СОТ 41,2% повідомлень щодо гармонізованих стандартів не мали інформації, отже, не можуть бути пов'язані з експортом товарів. Враховуючи ці фактори, вважаємо, що повідомлення СОТ є проксі-показником для більш регуляторної бази навколишнього середовища. Таким чином, можна припустити, що повідомлення однієї економіки для однієї категорії товарів вказує на те, що цей продукт пов'язаний зі світовим експортом незалежно від призначення цього експорту.

Висновки. Розвиток міжнародної торгівлі обумовлений також розвитком міжнародної стандартизації, оскільки міжнародні стандарти роблять процес обміну товарами швидким, надійним та рентабельним. Процес розроблення стандартів в рамках СОТ спирається на основні принципи цієї організації, а саме усунення бар'єрів в міжнародній торгівлі. В цьому контексті важливу роль відіграють Угода з ТБТ. Подальші дослідження цього питання перш за все мають стосуватися вдосконалення технічних регламентів та стандартів, прозорості їх використання задля вжиття їх виключно для захисту споживачів, а не як протекціоністських заходів, а також мінімізації та усунення негативного впливу на міжнародну торгівлю.

Таблиця 1

Повідомлення СОТ за 2006–2015 роки [9]

Рік	Число сповіщень	Відсоток з датою набуття чинності	Інформація про відсоток з ГС
2006	872	4,7%	60,3%
2007	1 029	6,8%	56,4%
2008	1 250	8,9%	85,6%
2009	1 487	20,1%	65,6%
2010	1 413	22,1%	65,3%
2011	1 216	15,0%	63,9%
2012	1 552	10,8%	57,0%
2013	1 600	10,2%	57,0%
2014	1 526	20,1%	34,1%
2015	895	29,3%	42,0%
Разом	12 840	14,9%	58,8%

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. World Trade Organization. URL: www.wto.org.
2. Угода про технічні бар'єри у торгівлі // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_008.
3. Притульська Н., Мотузка Ю. Технічне регулювання: міжнародні практики та вітчизняні реалії. Вісник Київського національного торгово-економічного університету. 2015. № 3. С. 5–21.
4. Іванов Л., Янушкевич Д. Технічні бар'єри у міжнародній торгівлі. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 2. С. 15–30.
5. Guide. Standardization and related activities. General vocabulary : ISO/IEC Guide 2:2004 (E/F/R). 8th ed. ISO/IEC, 2004. XIV, 60 p. URL: http://www.iso.org/iso/iso_iec_guide_2_2004.
6. Угода про технічні бар'єри у торгівлі. Додаток 1 // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_008.
7. Технічні бар'єри та санітарні та фітосанітарні заходи в міжнародній торгівлі: види, тенденції розвитку, регулювання : посібник державного службовця / за ред. І.Бураковського, К. Кравчука, В. Мовчан. 243 с.
8. Сафонова О., Селютіна Г., Нечипорук М., Селютін В. Міжнародне технічне регулювання : навчальний посібник. Харків : ХДУХТ, 2013. 371 с.
9. Notifications examined for 2015 cover less than 8 months of notifications. Note: Includes all notifications initiated from January 1, 2006, to August 18, 2015. Source: Author's calculations based on data retrieved from WTO Integrated Trade Intelligence Portal (I-TIP) on December 11, 2015. URL: https://www.trade.gov/td/osip/documents/osip_standards_trade_full_paper_2016.pdf.